

Warszawa, dnia 4 maja 2015 r.

KMP.571.3.2015.WS

**Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji Zakładu Karnego w Koronowie
dotyczącej stanu przestrzegania praw osób z niepełnosprawnością
(wyciąg)**

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku w dniu 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192, zwanego dalej: OPCAT) oraz na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 3-4 lutego 2015 r., do Oddziału Zewnętrznego w Koronowie Zakładu Karnego w Koronowie (zwanego dalej Oddziałem lub jednostką) udali się pracownicy Zespołu *Krajowy Mechanizm Prewencji* (zwanego dalej KMP lub Mechanizmem): Karolina Goral (pedagog resocjalizacyjny), Dorota Krzysztoń (kryminolog), Marcin Kusy i Wojciech Sadownik (prawnicy). W wizytacji wzięła również udział przedstawicielka Biura Pełnomocnika Terenowego Rzecznika Praw Obywatelskich w Gdańsku - Estera Tarnowska (prawnik, psycholog).

Celem wizytacji prewencyjnej było sprawdzenie stanu przestrzegania praw osób z niepełnosprawnością, osadzonych w Oddziale, w szczególności pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem. Inne kwestie dotyczące osób pozbawionych wolności, także tych osadzonych w Zakładzie Karnym w Koronowie, zwanego dalej: Zakładem, ujawnione przy okazji wizytacji, zostały opisane w przedostatnim punkcie niniejszego raportu (pkt 13).

W ramach wizytacji wykonano następujące czynności:

- przeprowadzono rozmowę z płk Adamem Rosiem – dyrektorem Zakładu;

- dokonano oglądu terenu Oddziału oraz pomieszczeń w oddziałach mieszkalnych, w tym losowo wybranych cel mieszkalnych;
- przeprowadzono w czasie wizytacji cel mieszkalnych i innych pomieszczeń rozmowy z osobami pozbawionymi wolności oraz z pracownikami jednostki;
- przeprowadzono na osobności indywidualne rozmowy z wybranymi osadzonymi;
- zapoznano się z wybraną dokumentacją Zakładu.

W czasie wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną oraz sprawdzono przystosowanie Oddziału do potrzeb osób z niepełnosprawnością.

Pracownicy KMP poinformowali dyrektora Zakładu oraz przedstawicieli kadry jednostki zaproszonych na rozmowę podsumowującą wizytację, o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano pozostałe dokumenty związane z funkcjonowaniem Oddziału.

2. Legalność pobytu i prawidłowość rozmieszczenia osadzonych

Wizytowany Oddział przeznaczony jest dla skazanych mężczyzn recydywistów penitencjarnych odbywających karę w zakładzie karnym typu półotwartego.

Zgodnie z informacjami przekazanymi przez funkcjonariuszy Służby Więziennej, na dzień 3 lutego br. w Zakład (łącznie z Oddziałem) przebywało faktycznie 607 osadzonych. Natomiast pojemność placówki łącznie z Oddziałem Zewnętrznym w Strzelewie wynosi 867 miejsc. Wartość ta jest istotna z tego względu, że stanowi podstawę określania liczby etatów przypisanych do Zakładu.

Przegląd wybranej przez przedstawicieli KMP dokumentacji osadzonych, nie ujawnił nieprawidłowości związanych z podstawami prawnymi ich pobytu w jednostce.

Według informacji uzyskanych od dyrektora Zakładu, osoby z niepełnosprawnością ruchową, co do zasady umieszczane są w celi dla nich przeznaczonej, zlokalizowanej w Oddziale. W dniu wizytacji w celi tej przebywał osadzony poruszający się na wózku inwalidzkim.

Zastrzeżenia wizytujących wzbudziło umieszczenie osadzonego poruszającego się o kuli, według oświadczenia po przebytych złamaniu kości udowej, na piętrze Zakładu, w oddziale VIII, celi nr 4. Chociaż sam rozmówca nie skarżył się na ten fakt (zaznaczał, że ani osadzeni ani też funkcjonariusze Służby Więziennej nie pospieszali

go podczas przemieszczania się po jednostce), to w ocenie pracowników BRPO, takie rozmieszczenie skutkowało koniecznością pokonywania stromych schodów w sytuacji kiedy osadzony chciał skorzystać z łaźni czy też spaceru. Z uwagi na fakt, że osadzony poruszał się o kuli taka sytuacja stanowiła dla niego dodatkową dolegliwość. Z powodu typu zakładu w jakim osadzony odbywał karę (zamknięty), nie było możliwe umieszczenie go w Oddziale, w celi przeznaczonej dla osób niepełnosprawnych. Mając to na uwadze przedstawiciele Mechanizmu zalecają umieszczanie osób mających trudności w poruszaniu się na niskich kondygnacjach.

3. Traktowanie

W latach 2014 i 2015 przeprowadzono po 3 postępowania dyscyplinarne. Żadne przekroczenie nie dotyczyło zagadnienia traktowania i realizacji praw osadzonych. Nie złożono również żadnych zawiadomień o podejrzeniu popełnienia przestępstwa.

W 2014 i 2015 r. (do dnia wizytacji) nie zostały wydane wyroki zasądzające od Zakładu odszkodowania czy zadośćuczynienia na rzecz osadzonych. Natomiast 69 spraw nie zostało jeszcze prawomocnie zakończonych.

Wizytujący, opierając się na własnych obserwacjach, ocenili atmosferę panującą w jednostce jako dobrą. W rozmowach z przedstawicielami KMP osadzeni chwalili szczególnie wychowawców, za codzienny kontakt, dostępność i szybkie załatwianie spraw. Wizytujący nie odebrali sygnałów świadczących o niewłaściwym traktowaniu osadzonych z niepełnosprawnością, mających związek z ich stanem zdrowia. Pozytywnie należy również ocenić nagradzanie sprawnych skazanych za pomoc osobom z niepełnosprawnością, którym okazują wsparcie po wspólnym osadzeniu w jednej celi.

Niepokojąca była natomiast relacja jednego z osadzonych (poruszającego się na wózku) opisująca brak reakcji funkcjonariusza Służby Więziennej na zsuniecie się przez więźnia z wózka. Z uwagi na swoją niepełnosprawność skazany nie był w stanie samodzielnie podnieść się i musiał czekać, aż inny osadzony udzieli mu pomocy. W ocenie przedstawicieli Mechanizmu w opisaney sytuacji najistotniejsza jest jak najszybsza reakcja. Osoba znajdująca się najbliżej bez zbędnej zwłoki powinna podnieść leżącego.

Zgodnie z informacją dyrektora Zakładu, w okresie od dnia 1 stycznia 2014 r. do dnia wizytacji osadzeni niepełnosprawni uczestniczyli w 2 zdarzeniach nadzwyczajnych – bójce oraz ujawnieniu w trakcie kontroli osoby ubiegającej się o wstęp na widzenie do

skazanego przedmiotu niebezpiecznego i przedmiotu niedozwolonego (marihuana, nośnik pamięci).

Osadzeni z niepełnosprawnością podjęli w tym samym okresie 5 aktów samoagresji.

Skargi i wnioski więźniów rozpatrywane są zgodnie z przepisami rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r. *w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i próśb osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych* (Dz. U. z 2013 r., poz. 647).

W badanym okresie skazany niepełnosprawny wniósł jedną skargę, dotyczyła m.in. odmowy pomocy przy naprawie uszkodzonego koła od wózka inwalidzkiego. Z uwagi na naprawę uszkodzonego sprzętu wnioskodawca wycofał skargę. Zaznaczyć należy, że złożenie skargi nie było poprzedzone wnioskiem o pomoc w naprawie uszkodzonego wózka.

Kontrola osobista więźniów odbywa się w niemonitorowanych dyżurkach oddziałowych. Zgodnie z informacjami przekazanymi przez personel jednostki, nie przyjęto konkretnej procedury postępowania z osobami z niepełnosprawnością w Planie Ochrony Zakładu. Pracownikom BRPO nie wyjaśniono nadto, w jaki sposób w praktyce przeprowadza się kontrolę więźniów np. na wózku inwalidzkim. Nie jest zatem jasne, czy osoby te są z niego podnoszone czy też zobowiązuje się je, bez względu na fizyczne możliwości, do tych samych czynności ułatwiających przeprowadzenie kontroli przez funkcjonariuszy Służby Więziennej, co w przypadku osób w pełni sprawnych. W ocenie reprezentantów KMP kontrola osobista osadzonych z niepełnosprawnością powinna uwzględniać stopień i rodzaj niepełnosprawności, co z fizycznych względów, różni się od działania, jakie ma miejsce w przypadku innych osadzonych. W zastanej sytuacji, wobec nieistnienia żadnych zasad w opisywanym zakresie, może dojść do naruszenia godności osoby kontrolowanej. Zaznaczyć należy, że ta sprawa dotyczy zarówno osadzonych, jak i odwiedzających. Mając na względzie powyższe, pracownicy BRPO uznają to zagadnienie za problem systemowy, wymagający opracowania ogólnych zasad przeprowadzania kontroli osobistej osób z niepełnosprawnością, uwzględniających również konieczność prowadzenia jej przez odpowiednio przeszkolonych funkcjonariuszy Służby Więziennej.

W Instrukcji Bezpieczeństwa Pożarowego Zakładu nie uwzględniono pomocy więźniom mającym problemy z poruszaniem się. W ocenie przedstawicieli Mechanizmu

osadzeni niepełnosprawni są szczególnie zagrożeni w przypadku wystąpienia pożaru i ewakuacji, jako w dużym stopniu zależne są od innych osób. W związku z tym przedmiotowa instrukcja powinna zawierać zapis wskazujący konkretnie kto jest odpowiedzialny za pomoc więźniom niepełnosprawnym w razie wystąpienia zagrożenia i potrzeby ewakuacji budynku. Przedstawiciele Mechanizmu zalecają zatem uzupełnienie Instrukcji o wskazane zagadnienia.

4. Dyscyplinowanie

Z informacji przekazanych przez władze Zakładu 3 osadzonych niepełnosprawnych intelektualnie ukarano karą umieszczenia w celi izolacyjnej.

Spośród więźniów, z którymi rozmawiali przedstawiciele KMP żaden nie zgłaszał zastrzeżeń w tym obszarze.

5. Prawo do informacji

Dokumentem regulującym prawa i obowiązki osadzonych w jednostce jest zarządzenie Dyrektora Zakładu Karnego w Koronowie z dnia 22 września 2014 r. Nr 51/14 w sprawie *porządku wewnętrznego zakładu Karnego w Koronowie Oddział Penitencjarny – oddział mieszkalny typu półotwartego*. W ocenie przedstawicieli KMP przepisy zawarte w wymienionym materiale sformułowane są jasno, a jego układ jest przejrzysty. Wszelkie działania administracyjne dotyczące nowo przybyłego więźnia z niepełnosprawnością są realizowane w Oddziale, tak aby osoba ta nie musiała udawać się do budynku administracji (posiadającego bariery architektoniczne).

Osadzeni mają w celach dostęp do tego dokumentu. Poza tym na ścianie korytarza Oddziału wywieszono są adresy instytucji krajowych oraz międzynarodowych stojących na straży praw człowieka (między innymi Rzecznika Praw Obywatelskich), a także inne istotne dla więźniów informacje.

Skazani mają dostęp do aktualnych aktów prawnych, orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu, dzięki działającym w Zakładzie stanowiskom elektronicznego dostępu do internetowych baz danych (tzw. kiosk BIP) oraz pomocy wychowawcy ds. KO, udostępniającego właściwe akty prawne z biblioteki centralnej i drukującym na ich życzenie potrzebne materiały z Internetu. Zgodnie z informacjami przekazanymi przez pracowników

Zakładu na rok 2015 zaplanowany jest zakup dwóch dodatkowych kiosków i umieszczenie ich w Oddziale.

W jednostce nie korzysta się z pętli indukcyjnych. W przypadku osadzenia w Zakładzie osób niesłyszących lub niedosłyszących, dysponujących odpowiednimi aparatami słuchowymi, konieczne jest zagwarantowanie im możliwości skorzystania z systemu wspomagania słuchu. Podobnie potrzebne w takim przypadku będzie zapewnienie dostępności tłumacza polskiego języka migowego (co może się odbywać za pośrednictwem Internetu czy elektronicznych translatorów).

6. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Osadzeni w wizytowanej jednostce mają prawo kontaktu ze światem zewnętrznym, w tym z rodzinami, w formie rozmów telefonicznych (z wyjątkiem tymczasowo aresztowanych), widzeń i korespondencji. Więźniom udziela się także przepustek i zezwoleń na opuszczenie jednostki.

Skazani i ukarani mają prawo prowadzić rozmowy telefoniczne na własny koszt, codziennie w wyznaczonych godzinach, z samoinkasujących aparatów telefonicznych znajdujących się w oddziałach mieszkalnych, w których są zakwaterowani. W odróżnieniu od Zakładu, w Oddziale nie ma stanowisk do rozmów za pomocą komunikatora *Skype*. Zgodnie jednakże z zapewnieniami administracji wizytowanej jednostki planowany jest zakup niezbędnego sprzętu i zamontowanie go w sali widzeń.

Widzenia realizowane są w pomieszczeniach jadalni. Tutaj zlokalizowane są także 2 pokoje do realizacji nagrody widzenia bez osoby dozorującej. Dzięki wyposażeniu w liczne zabawki, stanowią one miejsca przyjazne dla dzieci. Zastrzeżenia wizytujących wzbudził próg przy wejściu do sali widzeń, który przekracza dopuszczalne 2 cm. Ponadto w toalecie dla niepełnosprawnych, przylegającej do sali widzeń, poręcze powinny być umieszczone 40 cm od osi muszli.

7. Prawo do ochrony zdrowia

Kadrę medyczną Zakładu stanowi 10 lekarzy różnych specjalności (m.in. psychiatra, specjalista chorób wewnętrznych, chirurg ogólny, okulista, dermatolog i wenerolog) zatrudnionych na częściach etatów. W jednostce zatrudniony jest także stomatolog. W skład średniego personelu medycznego wchodzi 4 pielęgniarki.

Lekarze przyjmują więźniów w ambulatorium Oddziału lub Zakładu, umiejscowionym na pierwszym piętrze budynku (w przypadku specjalistów). Należy zaznaczyć, że budynek Zakładu nie jest dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych. Oznacza to, iż osadzony poruszający się na wózku zmuszony jest korzystać z pomocy innych osób, które wniosą go po schodach do ambulatorium, co potwierdził rozmówca pracowników BRPO. W odpowiedzi na to doniesienie przedstawiciele Służby Więziennej zaznaczyli, że w przypadku lekarza specjalisty, którego świadczenie nie wymaga sprzętu medycznego, którego nie da się przenieść, przyjęcia odbywają się na terenie Oddziału.

Lekarz internista przyjmuje więźniów w środy w godzinach od 15.00 do 18.30. W sytuacjach nagłych możliwe są przyjęcia także w inne dni.

Rehabilitacje osadzonych niepełnosprawnych realizowane są w Areszcie Śledczym w Bydgoszczy.

8. Warunki bytowe

Cela dla niepełnosprawnych umiejscowiona jest na parterze Oddziału. Mogą w niej przebywać 2 osadzeni. Powierzchnia tego pokoju zapewnia możliwość swobodnego manewrowania osobie poruszającej się na wózku. W celi tej zlokalizowano kącik sanitarny z bezprogowym prysznicem. Pomieszczenie to wyposażone jest w poręczę umożliwiające osobie mającej trudności w poruszaniu się samodzielne korzystanie z poszczególnych urządzeń sanitarnych. Korytarz przy celi dla osób z niepełnosprawnością jest odpowiednio szeroki i pozbawiony barier architektonicznych.

Dostrzegając i doceniając wszelkie udogodnienia dla osób z niepełnosprawnością w wizytowanej jednostce oraz dobre warunki bytowe, przedstawiciele KMP zaznaczają, że wartym rozważenia jest postulat jeszcze lepszego dostosowania celi do potrzeb więźniów z niepełnosprawnością, tak aby nie musieli korzystać z pomocy osób trzecich podczas czynności dnia codziennego.

W związku z powyższym wskazane byłoby obniżenie włączników światła, regulatora domofonu oraz wieszaka na wysokość od 90-120 cm. Również obniżenie wysokości umywalki (górną krawędź – 85 cm) mogłoby ułatwić funkcjonowanie osobie poruszającej się na wózku. Dla więźniów siedzących na wózku inwalidzkim niedostępne są także uchwyty okienne.

W przypadku pochylni przy Oddziale prawidłowo zabezpieczono przestrzeń manewrową z każdej z jej stron, zapewniono także powierzchnię antypoślizgową, wskazane byłoby jednak oznaczenie pochylni przed każdym jej biegiem. Należałoby również obniżyć blat w okienku kantyny do wysokości nie większej niż 90 cm. Schody nie posiadały kontrastów i zabezpieczeń przeciwpoślizgowych.

Ponadto telefony oraz skrzynki na korespondencję z organami międzynarodowymi wyeksponowane w Oddziale, zawieszono zbyt wysoko, by osoba siedząca na wózku inwalidzkim mogła do nich dosięgnąć (wysokość najwyższego przycisku w telefonie oraz wlotu skrzynki przekracza 120 cm).

Żadnego dostosowania dla potrzeb przewozu osób z niepełnosprawnością nie ma samochód Służby Więziennej, którym wożeni są osadzeni. Nadto nie ma żadnych zabezpieczeń dla wożonych nim więźniów, którzy podczas transportu siedzą bokiem w stronę kierunku jazdy, na drewnianych ławkach o metalowej podstawie, przymocowanej trwale do podłogi pojazdu. Nie ma także pasów bezpieczeństwa dla funkcjonariuszy Służby Więziennej siedzących przodem do pozostałych pasażerów.

Należy zatem właśnie tej instytucji zwrócić uwagę, że zgodnie z art. 66 ust. 1 pkt 1 Prawa o ruchu drogowym *pojazd uczestniczący w ruchu ma być tak zbudowany, wyposażony i utrzymany, aby korzystanie z niego nie zagrażało bezpieczeństwu osób w nim jadących (...) i nie narażało kogokolwiek na szkodę*. Wprawdzie rozporządzenie Ministrów: Spraw Wewnętrznych, Obrony Narodowej, Finansów oraz Sprawiedliwości z dnia 17 października 2014 r. w sprawie warunków technicznych pojazdów specjalnych i używanych do celów specjalnych Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, kontroli skarbowej, Służby Celnej, Służby Więziennej i straży pożarnej (Dz. U. z 2014 r., poz. 1421) nie zawiera szczegółowych wytycznych związanych z opisywanym obszarem, niemniej jednak powszechnie wiadome jest, że osoby poruszające się na wózkach inwalidzkich powinny być przewożone przy użyciu pojazdów wyposażonych w windę lub pochylnię dla wózka oraz miejsce, w którym możliwe jest stabilne zamocowanie wózka z pasażerem. Przedstawiciele Mechanizmu oczekują na wyjaśnienie, czy przy zakupie pojazdów m.in. dla wizytowanego Zakładu brane było pod uwagę przeznaczenie tej jednostki dla osadzonych niepełnosprawnych.

Natomiast w związku z informacjami pochodzącymi od dyrektorów innych jednostek penitencjarnych, z których wynika, że w przypadku konieczności przewozu osób na wózkach inwalidzkich, korzystają ze specjalistycznego transportu pozawięziennych firm transportowych, pracownicy BRPO zwracają się do dyrektora Zakładu o wyjaśnienie, czy jest to również możliwe w przypadku tej jednostki.

9. Oddziaływania kulturalno-oświatowe i sportowe

W wizytowanej jednostce nie są prowadzone odrębne zajęcia K-O, specjalnie dla osób niepełnosprawnych. Więźniowie ci na zasadach ogólnych uczestniczą w wydarzeniach organizowanych w Zakładzie.

Osadzeni mogą spędzać wolny od obowiązków czas w celach i w świetlicy oglądając TV, czytając udostępniane w bibliotece książki i prasę, grając w gry stolikowe i zręcznościowe. Organizowane są też turnieje wiedzy, spotkania z ciekawymi osobami. Na terenie jednostki organizowane są też inne, ciekawe przedsięwzięcia takie jak np. koncert zespołu T-Love.

W jednostce funkcjonuje Zespół Twórczości Artystycznej. Podczas zajęć więźniowie mają możliwość rozwijania umiejętności i zainteresowań twórczych, głównie w rzeźbiarstwie i malarstwie. Zajęcia zespołu odbywają się 3 razy w tygodniu.

Od grudnia do września 2014 r. w jednostce zrealizowano program resocjalizacyjny *Koń jaki jest - każdy widzi*. Zajęcia odbywały się raz w tygodniu w klubie jeździeckim w Nowym Dworze.

Poza tym skazani odbywający karę w zakładzie typu półotwartego aktywnie uczestniczą w zajęciach organizowanych poza jednostką, takich jak: grupowe wyjścia na mecze ligowe siatkówki do hali *Łuczanki* w Bydgoszczy, mecze koszykówki *Artego* w hali *Chemika*, Mityngu Pedros Cup, a także meczach piłkarzy ręcznych *Korony Koronowo* i *Victorii Koronowo*.

Więźniowie biorą także udział w redagowaniu gazety więziennej: *Za Żelazną Bramą*.

Osoby, z którymi rozmawiali wizytujący nie zgłosiły uwag dotyczących możliwości spędzania wolnego czasu.

10. Zatrudnienie oraz nauczanie

Dla osób z niepełnosprawnością nie organizuje się specjalnych kursów zawodowych. Osadzeni ci korzystali z ogólnodostępnych szkoleń.

Zgodnie z informacją udzieloną wizytującym, nie zorganizowano miejsc pracy dla skazanych poruszających się na wózku inwalidzkim i osób o innym charakterze niepełnosprawności.

Przedstawiciele KMP zwracają uwagę na to, że niepełnosprawni powinni mieć taki sam dostęp do pracy jak osoby sprawne, a jedyną ewentualną barierą w tym zakresie może być orzeczenie lekarskie niedopuszczające do pracy na konkretnym stanowisku, proponowanym przez jednostkę penitencjarną. Wobec powyższego, pracownicy BRPO proszą o wyjaśnienie, czy w przypadku osadzenia w Oddziale skazanych z niepełnosprawnością, zgłaszających chęć podjęcia pracy, kadra placówki podejmowała działania w opisywanym zakresie.

11. Personel

Według przedstawionych wizytującym informacji, wszyscy funkcjonariusze działów: ochrony i penitencjarnego posiadają odpowiednie do pełniących funkcji kwalifikacje i pogłębiają wiedzę w ramach dodatkowych kursów zawodowych.

Biorą m.in. udział w szkoleniach i warsztatach dotyczących radzenia sobie ze stresem i komunikacji. Prowadzone są również takie szkolenia wewnętrzne, jak: *Kształtowanie umiejętności społecznych – warsztaty asertywności, z zakresu przeciwdziałania przemocy, Postępowanie ze skazanym z założoną kartą zagrożenia samobójstwem, Prawa skazanego.*

Z uwagi na przeznaczenie jednostki, przedstawiciele KMP zalecają przeszkolenie funkcjonariuszy w zakresie postępowania z osobami niepełnosprawnymi.

Warto przywołać w tym miejscu Standardy Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom [patrz: Fragment Drugiego Sprawozdania Ogólnego (CPT/Inf 92/ 3) dot. szkoleń funkcjonariuszy służb porządku publicznego], które wskazują, że *nie ma lepszej gwarancji przeciwko złemu traktowaniu osoby pozbawionej wolności, niż dobrze wyszkolony funkcjonariusz Policji czy Służby Więziennej.*

12. Prawo do praktyk religijnych

Opiekę duszpasterską nad osadzonymi sprawuje kapelan rzymskokatolicki. Każdy więzień ma możliwość uczestniczyć raz w tygodniu we mszy św., która odbywa się w kaplicy Oddziału. Dodatkowo organizowane są też msze przy obowiązujących w danym roku świątach katolickich, jak również spowiedzi. Jest też możliwość odbycia posługi indywidualnej z księdzem kapelanem, przedstawicielami Kościoła Zielonoświątkowego, Chrześcijan Baptystów lub ze Świadcami Jehowy. Uczestnictwo w posługach jest dobrowolne. Osadzeni nie zgłosili żadnych uwag dotyczących możliwości praktykowania wyznawanej przez nich religii.

13. Problemy ujawnione w trakcie wizytacji, niezwiązane z kwestią niepełnosprawności osadzonych

a) traktowanie

Mankamentem w obszarze prawa do właściwego traktowania, w relacji osadzonych, jest nieużywanie przez niektórych funkcjonariuszy oddziałowych formy grzecznościowej *Pan*. Pracownicy BRPO zalecają zwrócenie uwagi wszystkim funkcjonariuszom Służby Więziennej i pracownikom cywilnym pracującym w wizytowanej jednostce, aby postępowali i wyrażali się zgodnie z powszechnie przyjętymi normami w relacjach z osadzonymi.

b) kontakt ze światem zewnętrznym

Zgodnie z § 16 ust. 4 porządku wewnętrznego rozmowy telefoniczne skazanego z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem lub radcą prawnym realizowane są od poniedziałku do piątku w godzinach od 10.00 do 13.00. W ocenie pracowników BRPO wprowadzony w wizytowanej jednostce przedział czasowy przeznaczony na realizację tych rozmów nie przystaje do realiów dnia codziennego, z uwagi na fakt zaangażowania obrońców w rozprawy toczące się przed sądami, których urzędowanie pokrywa się z przedziałem czasowym rozmów wskazanym w porządku wewnętrznym. Pomimo istnienia omawianego uprawnienia, jego skuteczna realizacja z przyczyn obiektywnych, może być utrudniona lub niemożliwa. W związku z tym przedstawiciele KMP zalecają zmianę godzin przeznaczonych na realizację kontaktów telefonicznych osadzonych z ich adwokatami.

Kolejnym problemem w omawianym obszarze jest fakt, że w Oddziale nie wyodrębniono pokoju do udzielania wizyt w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby

dozorującej, o których mowa w art. 138 § 1 pkt 3 Kkw. i którego wyposażenie określa rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 stycznia 2014 r. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2014 r., poz. 200). W ocenie wizytatorów, brak przedmiotowego pomieszczenia skutecznie uniemożliwia udzielenie tej nagrody. Mając to na uwadze pracownicy BRPO zalecają utworzenie pomieszczenia do wykonania nagrody wskazanej w art. 138 § 1 pkt 3 Kkw. Należy zaznaczyć, że potrzebę wyodrębnienia tego pokoju przedstawiciele KMP zaznaczyli już w Raporcie z wizytacji przeprowadzonej w 2011 r.

c) warunki bytowe

Zgodnie z informacją przekazaną przez dyrektora Zakładu w jednostce istnieje cela przeznaczona jest dla 16 osób. Wyposażona jest w 1 kącik sanitarny. Pomimo, że przepisy krajowe nie określają maksymalnej pojemności cel mieszkalnych w jednostkach penitencjarnych, to jednak odwołując się do ogólnych zasad wynikających przede wszystkim z aktów prawa międzynarodowego należy stwierdzić, iż warunki sanitarno-higieniczne panujące w celach mieszkalnych kilkunastoosobowych nie zapewniają standardów minimalnych, tak aby można było mówić o poszanowaniu praw i godności przebywających w nich osób. Podobne stanowisko wyraził Komitet Zapobiegania Torturom (dalej CPT) w Jedenastym Sprawozdaniu Ogólnym [CPT/Inf (2001) 16]: *W wielu krajach wizytowanych przez Komitet, zwłaszcza w Europie Środkowej i Wschodniej, osadzonych często umieszcza się w celach wieloosobowych, w których koncentruje się całość lub większa część życia codziennego, tj. sen i aktywność dzienna, włącznie z higieną osobistą. Komitet zgłasza zastrzeżenia do samej idei takiego kwaterowania osadzonych w zamkniętych zakładach karnych. Zastrzeżenia te są tym większe, gdy w omawianych celach panuje znaczne zatłoczenie i niezdrowe warunki. Rzecz jasna, kwaterowanie w dużych celach wieloosobowych może być w pewnych krajach determinowane różnymi czynnikami, w tym kulturowymi. Tym niemniej na temat cel, w których żyją i śpią dziesiątki osadzonych razem, można powiedzieć więcej złego niż dobrego. Duże cele wieloosobowe nieodłącznie wiążą się z brakiem prywatności życia codziennego osadzonych. Ponadto istnieje wysokie ryzyko zastraszenia i przemocy. Cele wieloosobowe sprzyjają rozwojowi subkultur przestępczych i ułatwiają utrzymanie spójności takich organizacji. Utrudniają także – jeśli nie uniemożliwiają – sprawowanie właściwej kontroli przez personel penitencjarny; ściślej rzecz ujmując, w razie niepokojów w zakładzie karnym trudno uniknąć zaangażowania*

pomocy o znacznej sile. W systemie dużych cel wieloosobowych właściwe kwaterowanie poszczególnych osadzonych, oparte na indywidualnej ocenie ryzyka i potrzeb, staje się zadaniem prawie niemożliwym. Wskazane wyżej problemy zwiększają się jeszcze, gdy przekroczono rozsądny poziom zapelnienia tych cel; poza tym w takiej sytuacji łatwiej o znaczne pogorszenie panujących warunków na skutek przeciążenia wspólnych urządzeń, takich jak umywalki czy toalety, a także niewystarczającej wentylacji. Również zgodnie z Regułą 19.3 Zalecenia Rec(2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych (dalej Europejskie Reguły Więzienne), więźniowie mają bezpośredni dostęp do pomieszczeń sanitarnych, które są higieniczne i respektują prywatność. Podobnie przyjęto we Wzorcowych Regułach Minimum Postępowania z Więźniami (Nowy Jork 1984) stanowiąc: Instaluje się odpowiednie urządzenia sanitarne, umożliwiające każdemu więźniowi załatwienie potrzeby fizjologicznej w każdym czasie, w czystych i przyzwoitych warunkach (Reguła 12). Przywołane powyżej standardy międzynarodowe uznawane są za pewne minimum warunków uznawanych za możliwe do przyjęcia przez państwa członkowskie Rady Europy oraz Narody Zjednoczone. Przedstawiciele KMP w pełni podzielają stanowisko wyrażone przez CPT oraz podkreślają potrzebę zapewnienia odpowiednich warunków sanitarno-higienicznych w celach kilkunastoosobowych. W ocenie przedstawicieli Mechanizmu wyodrębnienie jednej toalety dla 16 osób nie umożliwia osobie pozbawionej wolności załatwienia potrzeby fizjologicznej w każdym czasie, co więcej może stanowić źródło konfliktów między współosadzonymi. Trudno też zgodzić się z twierdzeniem, iż wszystkim osadzonym przebywającym w jednostce zapewniono równe prawo dostępu do urządzeń sanitarnych, skoro w jednej z cel przypada jedna toaleta na 2-3 osoby, w innej zaś jedna na 16 osadzonych. Do dużego przeciążenia urządzeń sanitarnych dochodzi szczególnie w godzinach rannych, co powoduje, że część osadzonych zawsze zmuszona jest do długiego oczekiwania na możliwość skorzystania z toalety. Potrzebę likwidacji tak dużej celi pracownicy BRPO podkreślili już w Raporcie z wizytacji przeprowadzonej w 2011 r.

Jednoosobowe cele izolacyjne posiadają niezabudowany kącik sanitarny. Co prawda podgląd monitoringu wizyjnego jest zamaskowany w zakresie stref intymnych, niemniej jednak korzystający z WC osadzony jest widziany przez wchodzących do tego pomieszczenia funkcjonariuszy Służby Więziennej. W ocenie przedstawicieli KMP narusza to prawo więźnia do zagwarantowania intymności przy czynnościach fizjologicznych. W tej sprawie Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich w dniu 20

lutego 2013 r. (sygn. RPO-682905-II-702/11/MK) wystąpił do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej i w dniu 26 marca 2013 r. otrzymał zapewnienie, że problematyka dotycząca poprawy warunków bytowych w zakładach karnych i aresztach śledczych jest jednym z obszarów stałej kontroli i zainteresowania Służby Więziennej. Należy również wskazać, że w podobnej sytuacji Sąd Okręgowy w Radomiu przyznał zadośćuczynienie osadzonemu (sygnatura akt I ACa 567/11) uznając, że brak wymogu zabudowy kąpielnicy sanitarnego w celach jednoosobowych nie oznacza, iż nie należy go w inny sposób zasłonić, tak aby osadzony nie był widoczny podczas mycia się lub załatwiania potrzeb fizjologicznych.

d) personel

Zastrzeżeniem przedstawicieli KMP w zakresie personelu, jest zatrudnienie tylko 4 psychologów, na których - przy pełnym zaludnieniu Zakładu (obejmującego również Oddział Zewnętrzny w Strzelewie) - przypada 216 osadzonych. Zgodnie z uzasadnieniem Instrukcji Nr 2/12 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 29 lutego 2012 r. w sprawie *tworzenia i organizacji oddziałów penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych* w celu osiągnięcia standardów pracy penitencjarnej, na jednego psychologa penitencjarnego powinno przypadać 200 osadzonych. W przypadku wizytowanego Zakładu nawet ten dość wysoki - ocenie pracowników BRPO – współczynnik nie jest spełniony, co wymaga zwiększenia liczby etatów psychologów.

Zatrudnieni w jednostce psycholodzy nie mają również zapewnionej superwizji. W związku z tym warto zauważyć, iż przy tego typu obciążającej psychicznie pracy objęcie ich superwizją wydaje się niezbędne jako czynnik z jednej strony zabezpieczający psychologów, z drugiej zaś znacznie zwiększający efektywność ich działań.

Problemem systemowym stwierdzonym również w przedmiotowej jednostce jest zagadnienie zastępowania funkcjonariuszy Służby Więziennej przebywających na długotrwałych zwolnieniach lekarskich lub urlopach macierzyńskich oraz faktu, iż jedynie 20 % środków przewidzianych na wynagrodzenie tych osób może być wykorzystane przez dyrektora jednostki. W czasie wizytacji Zakład dysponował 24 etatami wychowawców z powierzoną grupą wychowawczą, jednakże z ww. powodów 4 osoby nie pracowały. Środki pozostające do dyspozycji dyrektora jednostki nie były wystarczające do zatrudnienia osób na zastępstwo, mogły jedynie posłużyć jako

nagroda dla funkcjonariuszy Służby Więziennej pełniących obowiązki nieobecnych koleżanek i kolegów. Taka sytuacja powoduje zwiększenie obciążenie funkcjonariuszy pełniących służbę w Zakładzie, co w dalszej perspektywie może przyczynić się do przemęczenia i w końcu do wypalenia zawodowego.

14. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

I. Dyrektorowi Zakładu Karnego w Koronowie:

1. umieszczanie osób mających trudności w poruszaniu się na niskich kondygnacjach Zakładu;
2. jak najszybsze reagowanie na wypadki z udziałem osób niepełnosprawnych, zgodnie z uwagami zawartym w pkt 3 Raportu;
3. objęcie wszystkich pracowników Służby Więziennej mających bezpośredni kontakt z osadzonymi kursami dotyczącymi postępowania z osobami z niepełnosprawnością;
4. w przypadku osadzenia osób niesłyszących i niedosłyszących, zagwarantowanie im możliwości skorzystania z systemu wspomaganie słuchu (w przypadku korzystania przez nich z odpowiednich aparatów słuchowych) oraz zapewnienie dostępności tłumacza polskiego języka migowego;
5. uzupełnienie Instrukcji Bezpieczeństwa Pożarowego Zakładu o wskazane w pkt 3 Raportu kwestie dotyczące ewakuacji osób z niepełnosprawnością;
6. zapewnienie dostępności miejsc i urządzeń Oddziału do potrzeb osób z niepełnosprawnością, zgodnie z wskazówkami zawartymi w pkt 6 i 8 Raportu;
7. przypomnienie personelowi Zakładu o konieczności zwracania się do osadzonych zgodnie z przyjętymi normami, w tym z zachowaniem formy grzecznościowej *Pan*;
8. zagwarantowanie intymności przy czynnościach fizjologicznych osobom umieszczanym w jednoosobowej, monitorowanej celi;
9. zmianę godzin w jakich osadzony może kontaktować się telefonicznie z obrońcą lub pełnomocnikiem;
10. wyodrębnienie pokoju do realizacji nagrody, o której mowa w art. 138 § 1 pkt 3 K.k.w.;

11. zmniejszenie pojemności celi szesnastoosobowej;
12. rozważenie zwiększenia liczby etatów psychologów;
13. rozważenie zwiększenia liczby etatów w dziale penitencjarnym;
14. zapewnienie psychologom regularnej superwizji;
15. wyjaśnienie kwestii korzystania z cywilnych pojazdów do transportu osadzonych niepełnosprawnych;
16. wyjaśnienie zagadnienia zatrudnienia więźniów z niepełnosprawnością.

II. Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Bydgoszcy:

1. udzielenie dyrektorowi Zakładu wsparcia finansowego w realizacji zaleceń wymagających nakładów pieniężnych;
2. wyjaśnienie zagadnienia zakupu samochodów do transportu osadzonych w jednostce penitencjarnej przeznaczonej m.in. dla skazanych poruszających się na wózkach inwalidzkich (patrz pkt 8 raportu).

Opracował:

Za zespół podpisuje: